

КАЗИМИРІВСЬКА ЛЕГЕНДА: ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ

У другій половині XIX ст., позбавлена надій на відновлення державності, польська патріотична еліта знаходила ностальгічну віддушину на теренах *Королівства Галиції і Лодомерії*, де вільно функціонували польські патріотичні та наукові установи і друкувалася різноманітна книжкова історична та краєзнавча література. І патріоти-науковці, яких надихало ідеалізоване минуле *Королівства Польського* та *Речі Посполитої*, працювали натхненно. Одним із таких ідеалізованих героїв був король Казимир III, який займав престол у 1333 – 1370 рр. і ввійшов у польську історію як *Казимир Великий*. Традиція приписувала цьому королеві приєднання у 1340 р. Галицько-Волинського князівства, будівництво у Львові католицької катедрі, Високого і Низького замків, католицької катедрі у Володимирі, замку у Галичі і майже всіх старих мурованих будов у галицьких містах, бо ж не могли самі українці зводити кам'яні, а тим більше цегляні споруди. Ці ідеї знайшли гарячу підтримку у польській патріотичній історіографії міжвоєнного періоду 1919 – 1939 рр. Прикро, але більшість із них трансформувалася в усталені стереотипи, які продовжують функціонувати й досі.

Так, входження “руської землі” до складу Польщі більшість російських і українських дослідників однозначно датують 1340 чи 1349 р.¹, а польська історіографія трактує цю подію як успадкування Казимиром III цієї землі за рішенням Вишеградського з'їзду 1338 р.² Праці дослідників, які обґрунтовують думку, що про анексію галицької частини *королівства Русі*, тобто Галицько-Волинської держави, можна говорити тільки з 1387 р.³, якщо не з 1392 р., коли після підписання угоди в Острові ця анексія була визнана Литвою, залишаються непоміченими, і автори популярних довідників продовжують тиражувати *Казимирівську легенду*.

“Казимирівська легенда” розпочала творитися ще за життя цього короля. Можливо, певною мірою вона відображала його плани. Це стосується перш за все розповідей про гігантське кам'яне будівництво. Перевірка цих легенд, якими заповнені енциклопедії і путівники, показує, що у більшості випадків Казимир III не брав реальної участі у будовах, які йому приписують. Так, костел Вознесіння Діви Марії у Львові почали зводити лише у 1380-х роках з ініціативи львівських міщан-католиків, цим будівництвом опікувався Петро Штекер, син львівського вїйта Бертольда Штекера. Лише коли костел став кафедральним, від 1412 – 1414 рр. до продовження будівництва долучився королівський уряд, але основні витрати і далі несли міщани⁴. Звичайно, сама поява цих легенд є певним свідченням активної політики короля Казимира III на цих територіях, спрямованої на завоювання прихильності не тільки місцевого боярства, але й католицького патриціату більших міст, на той час переважно німецького, який до польського володаря ставився без жодних сентиментів, враховуючи відсутність релігійного протистояння.

Поряд із тим, аналіз документів, виданих канцелярією Казимира III, дозволяє стверджувати, що на галицьких теренах було видано не більше двох відсотків усіх відомих королівських документів⁵. Наскільки близькою до реалій залишається політична

складова *Казимирівської легенди*? Коли ж насправді *королівство Русі* та його основні частини ввійшли до складу Польщі?

Як слушно зазначив польський дослідник Казимир Мислінський, з часу утвердження Данила Романовича і до вигаснення Романовичів між польськими та галицько-волинськими князями зберігалися переважно союзницькі відносини, скріплені матримоніальними зв'язками, інтенсивність яких зростає з кінця XIII ст.⁶ Навіть претензії Лева Даниловича на краківський престол по смерті Болеслава Стидливого у 1279 р. були не виявом експансії, а звичною європейською практикою успадкування (дружина бездітного Болеслава св. Кінга була рідною сестрою Констанції – дружини Лева Даниловича)⁷. Можна стверджувати, що з другої половини XIII ст. польські, угорські та галицько-волинські володарі спільними зусиллями долали політичні проблеми, які виникали у них з іншими сусідами. В результаті добросусідських стосунків Арпади, П'ясти та Романовичі тісно переплелися матримоніальними зв'язками.

Становище Галицько-Волинської держави чи *королівства Русі*, як її називали латиномовні джерела, було специфічним з огляду на її ставлення до Золотої Орди. Приймавши у 1253 р. королівську корону і титул “світлішого короля Русі”⁸ від римського папи, Данило Романович кинув виклик Золотій Орді – він поривав із залежністю від неї й претендував на визволення з-під її зверхності всієї Русі⁹. Після невдалої спроби відродження Русі і каральних походів Бурундая королю Данилові довелося знову емігрувати в Угорщину, звідки він повернувся лише після того, як Золота Орда розпочала тривалу боротьбу за Азербайджан¹⁰. Старший син короля Данила – князь Лев Данилович, зіткнувшись із фактичним розпадом “королівства Русі” і активною діяльністю улусбека Ногая, мусив стати васалом останнього, завдяки чому зміг не тільки об'єднати батьківську спадщину, а й значно розширити кордони Галицько-Волинської держави¹¹. Юрій Львович, під владою якого опинилася вся територія спадщини Романовичів, скориставшись тим, що золотоординський хан Тохта знову був зайнятий боротьбою за Азербайджан, а його еміри – протистоянням з сином Ногая – Джуке та внуком Кара-Кішеком у Причорномор'ї, звільнився від ординської залежності, про що насамперед свідчить прийняття королівського титулу “король Русі (regis Russiae), князь Лодомерії (principis Ladimiriae)”¹². Жодне з відомих джерел не дає підстав стверджувати, що Юрій Львович був ординським васалом. Зрозуміло, що там ніхто не стерпів би титулу *короля Русі* у свого підлеглого.

Ситуація докорінно змінилася, коли після смерті Юрія Львовича до влади прийшли його сини Андрій та Лев. Діяльність останніх Романовичів у джерелах майже не відбита. Як впливає із актів, старший із братів, Андрій був “*Dei gra(tia) dux Ladamirien(sis) et domi(nus) Terr[ae] Russi[ae]*”, тобто, “Божою ласкою князь володимирський і володар землі Русі”¹³, а молодший Лев – тільки князем луцьким¹⁴. Саме тому князь Юрій Болеслав Тройденевич у своїй грамоті від 11 лютого 1334 р. в числі своїх попередників називає тільки Андрія Юрійовича¹⁵. Обидва брати, схоже, зберігали союз із польським королем Владиславом Локетком. Проте версія, що певний час він був їх опікуном¹⁶, піддається справедливій критиці¹⁷. Як впливає з відомого листа Владислава Локетка до римського папи Іоанна XXIII від 21 травня 1323 р.¹⁸, брати мали певні проблеми з ординцями і періодично платили їм данину-вихід. Те, що польський король обох князів вважав “непереможним щитом” проти ординців, дає підстави припускати, що боротьба з ординцями в часи Юрійовичів точилася з перемінним успіхом. Небезпідставно також брати пропонували Тевтонському Ордену захист від ординців¹⁹. Невипадково й польський король просив папу оголосити хрестовий похід,

аби запобігти поневоленню Галицько-Волинської держави ординцями²⁰. А це був період панування найсильнішого з золотоординських ханів Узбека (1313 – 1342)²¹. На те, що брати отримали ярлики на свої князівства, вказує і швейцарський хроніст Іоганн Вінтертурський (“quod imperator Thartarorum duos paganos breviter ante ista tempora reges satis ydoneos Ruthenis prefecerat”)²².

Загибель обох князів залишається загадкою. Імовірно, вона не була одночасною, і Лев помер раніше за Андрія, інакше б він хоча б на короткий час став сюзереном усієї держави²³. Чи були князі отруєні, як натякав швейцарський хроніст, чи загинули в якийсь інший спосіб – невідомо. Припущення про загибель обох князів у боротьбі з Ордою виглядає доволі мотивованим²⁴. Тільки зовнішні проблеми могли завадити братам, яких закликали закарпатські нобілі, поборотися за угорську спадщину²⁵. Давню версію щодо смерті князів у війні з Литвою підтримував тільки Броніслав Влодарський²⁶. Януш Беняк чи не єдиний з дослідників зупинився на аналізі інформації швейцарського хроніста. Він відкидав можливість загибелі князів у боротьбі з литовцями або ординцями, вважаючи, що вона, як впливало з цитованого листа, тільки відкрила ординцям можливість опанувати князівство. Він також, слідом за Казимиром Ясінським²⁷, звернув увагу, що в середні віки отруєнням пояснювали будь-яку несподівану смерть, причину якої було неможливо пояснити, особливо якщо вона була пов'язана з хворобою органів травлення, навіть коли остання була викликана переїданням чи зловживанням алкоголем. Тому він дійшов висновку про відхід обох князів послідовно один за одним у мирний час, причому не обов'язково від отрути²⁸.

Не зупиняючись далі над практикою успадкування князівських престолів (не бачуючих підстав погодитися з тими істориками, які вважають, що у Київській Русі не було усталеної традиції успадкування князівських престолів²⁹), на Русі вона була такою ж, як і в інших християнських країнах³⁰. Зміни у практиці успадкування під ординським впливом лише з кінця XIV ст. почала запроваджувати московська династія³¹.

Як справедливо зазначив Я. Беняк, на час смерті Андрія Юрійовича останніми прямими спадкоємцями Романовичів залишалися його сестра Марія, дружина черського князя Тройдена, та тітка Анастасія, вдова добжинського князя Земивита³². Припущення провідного польського дослідника генеалогії Романовичів Даріуша Домбровського стосовно існування двох Мстиславів Даниловичів, один із яких був батьком Анастасії³³, не спирається на джерела, а побудоване виключно на умовиводах і домислах автора. З огляду на це, воно залишається гіпотезою. Але ця гіпотеза суттєво не впливає на династичні права.

Вагомими були претензії сина Марії – Болеслава Тройденовича і добжинського князя Владислава Земовитовича – сина молодшого брата Владислава Локетка і Анастасії, дочки Лева Даниловича чи Мстислава Даниловича. Поряд із княгинями, найбільше прав на галицько-волинську спадщину мав Любарт-Дмитро Гедимінович як зять Лева Юрійовича³⁴. Сумніви в існуванні київського князя Станіслава³⁵ надумані: крім білорусько-литовських літописів сам князь під таким нехарактерним для Рюриковичів іменем записаний у переліку *ктиторів і опікунів монастиря Печерського* Афанасія Кальнофойського (1638), а його син Іван Станіславович – у Любецькому пом'янику (XV ст.); подібні потрійні збіги просто виключені³⁶. Отже, можна не сумніватися і в участі луцького князя Лева Юрійовича у битві на р. Ірпені на боці київського князя Станіслава проти Гедиміна. Саму битву можна датувати періодом між 27 березня і 21 травня 1323 р.³⁷ Узимку 1322/1323 р. під Берестям стояло литовське військо³⁸. Це, очевидно, було наслідком союзу волинського і київського князів. Мир, укладений після

цієї війни (а Гедимінові, який посадивши свого васала в Києві, мав тепер могутнього ворога в особі золотоординського хана Узбека, вигідно було швидко помиритися з галицько-волинськими князями і навіть вступити з ними в союз), було скріплено шлюбом дочки Лева Юрійовича з Любартом-Дмитром Гедиміновичем.

М. Андрусак пропонував уважати дружину Любарта внучкою степанського князя Володимира Івановича або дочкою острозького князя Данила Васильовича³⁹. Останнє доводив також Єронім Граля, вважаючи, що саме на честь тестя Любарт прийняв хресне ім'я⁴⁰. З певними застереженнями цю версію прийняв Ян Тенговський, зазначивши, що Любарт не міг мати дружини з більшими правами на спадщину Романовичів ніж Болеслав Тройденевич⁴¹, що, звичайно, не може бути прийнятим, бо за таких умов Любарт-Дмитро взагалі не міг би претендувати на спадщину Романовичів. Недавно львівським дослідником І. Мицьком було введено в науковий обіг пом'яник Преображенського кафедрального монастиря (с. Спас Старосамбірського р-ну Львівської обл.)⁴². За цим пом'яником, дружиною Гедиміна-Прокопія і матір'ю Любарта-Дмитра була Леоніда, яку дослідник вважає дочкою Лева Юрійовича, так названою в батькову честь⁴³. А за таких умов підстави Любарта Гедиміновича на спадщину Романовичів були найвагоміші. Правда, ця версія викликає певні застереження. Король Юрій Львович народився 24 квітня 1252 р. (чи 1257?)⁴⁴. Д. Домбровський датує народження князя більш широким діапазоном 1247/1254, але найбільш правдоподібним вважає варіант 23 квітня 1254 р.⁴⁵ За джерелами Юрій Львович був одружений двічі: у 1282 р. з незнаною з імені дочкою тверського князя Ярослава Ярославича, яка померла близько 1286 р., та у 1287 р. з Євфимією, дочкою куявського князя Казимира Конрадовича, яка померла 18 березня 1308 р.⁴⁶ Зрозуміло, що теоретично могла бути і ще одна дружина, яка померла до 1282 р., але чомусь не потрапила до такого інформованого джерела як Галицько-Волинський літопис. Тому це чисто теоретичне і нічим не підкріплене припущення. Від шлюбу з тверською княжною у 1283 р. народився Михайло Юрійович (названий на честь тверського діда), який помер дитиною у 1286 р.⁴⁷ Інші діти були від другого шлюбу. Оскільки Лев Юрійович був молодшим, то він народитися не раніше 1290 р., а його дочка – відповідно 1306–1307 рр. За Я. Тенговським, Любарт-Дмитро народився бл. 1312/1315 р.⁴⁸ Отже, дочка Лева Юрійовича не могла бути його матір'ю.

Якщо Леоніда походила з династії Романовичів, що дуже вірогідно, то вона була незнаною з джерел дочкою короля Юрія Львовича, названою так на честь діда. За будь-яких умов це робило династичні підстави Любарта Гедиміновича ще більш вагомими. За пом'яниками, ім'я першої дружини Любарта Гедиміновича – Агрипина⁴⁹. Можливо, що це хресне ім'я княгині і сплутав Бартоломей Зіморович, назвавши її Агафією⁵⁰ (можливо, неправильно транскрибувавши по латині ім'я княгині, яке знайшов у пом'янику якоїсь львівської церкви: замість Аграфена написав *Agaphiam*⁵¹). Ян Яблоновський, відкликаючись до Марціна Кромера, назвав дружину Любарта Гедиміновича (доньку Льва Юрійовича) Бушею⁵², що може бути скороченням від Богуслави. Від Я. Яблоновського це ім'я запозичили Теодор Нарбут⁵³ та Микола Карамзін⁵⁴. Однак у М. Кромера імені княгині не наведено. Якщо Я. Яблоновський не припустився помилки, то мати дружини Любарта Гедиміновича могла бути полькою, правдоподібно, незнаною з інших джерел сестрою глоговських князів, що дозволило би пояснити союз Юрія Львовича з баварським герцогом Отто III, одруженим з її сестрою Агнесою⁵⁵, та визнані папою претензії на спадщину Романовичів у 1323 р. глоговських князів Генріха II та Яна⁵⁶.

Але у випадку, якби Любарта-Дмитро був сином Леоніди Юрїївни, то він не міг би одружитися на дочці Лева Юрїйовича, яка би доводилася йому двоюрідною сестрою. Встановити однозначно, чи був Любарта-Дмитро онуком короля Юрїя Львовича чи зятем князя Лева Юрїйовича неможливо, але у нього були династичні підстави для успадкування галицько-волинського престолу, тобто один із цих варіантів мав місце насправді.

Непересічна особистість Любарта-Дмитра Гедеміновича з різних причин ще не отримала належної оцінки у працях як українських так і зарубіжних істориків⁵⁷. Останній прямий нащадок Романовичів, острозький князь Данило Василькович, походив з гілки, яка втратила право на успадкування найстаршого престолу після смерті Романа Даниловича, якого не стало ще за життя батька, на що слушно звернув увагу М. Баумгартен⁵⁸. Він міг претендувати тільки як близький родич, тобто після претендентів “по кужелю”, яких було багато. Польському королеві Владиславові Локетку Юрїйовичі доводилися племінниками. Вони були правнуками й угорського короля Бели IV. Тобто, і польський, і угорський королі були претендентами також як близькі родичі.

Любарта-Дмитро був наймолодшим серед головних претендентів (йому було 11–12 років). Смерть галицько-волинських князів заскочила його оточення зненацька. Не був готовий до такої розв’язки і Гедимін. Про спробу Любарта успадкувати престол Романовичів свідчить відома грамота від 8 грудня 1322 р., де він титулується як “луцький і володимирський князь”. Навколо автентичності документа, збереженого у підтвердженні 1492 р., триває полеміка, він вважається фальсифікатом. Водночас дослідники погоджуються: його створення могло бути близьким у часі до вказаної дати і принаймні перша частина грамоти списана з автентичної⁵⁹. Помилка у датуванні “тим більше можлива... у грамоті, яка дійшла до нас не в оригіналі, а з третіх рук”⁶⁰: 8 грудня сьомого індікту припадало на 1324 р. і сплутати 6830 р. з 6832 р. могли при переписуванні у 1492 р.⁶¹ Литва спізнилася підтримати претензії Любарта, хоча восени 1323 р. її військо виступило на Волинь і зимувало біля Берестя⁶². Оточення князя Любарта все ж спробувало утвердити його хоча б на Волині, про що може свідчити згадана грамота. Але остаточного компромісу досягнуто тільки у 1325 р. Одним із його важливих моментів було оформлення польсько-литовського союзу, скріпленого шлюбом спадкоємця польського престолу Казимира Владиславовича з Альдоною-Анною Гедимінівною (16 жовтня 1325 р.). Але охрестилася донька Гедиміна ще 30 квітня 1325 р., отже домовленості досягли раніше⁶³.

Складні переговори між угорською, польською і мазовецькою сторонами (які претендували на спадщину Романовичів), з одного боку, та Литвою – з другого, за участі хана Узбека⁶⁴ і згодою місцевого боярства⁶⁵ привели до влади внука короля Юрїя – Болеслава-Юрїя Тройденевича. Болеславу-Юрїю Тройденевичу присвячена достатньо обширна література⁶⁶. Цей князь народився між 1311 – 1314 рр.⁶⁷ і на час зайняття престолу йому теж було не більше років, ніж Любартові. Але він був тільки сином удільного мазовецького князя Тройдена Болеславовича, який тримав дрібні Сохачевське та Черське князівства і навіть в ієрархії мазовецьких князів був лише другим.

Це, схоже, послужило основою компромісу, який задовольнив усі сторони. В Угорщині ще завершувалося утворення Анжуйської династії і вона була не готова втрутитися безпосередньо в боротьбу за спадщину Романовичів. Владислав Локеток хотів би бачити на галицько-волинському престолі свого племінника, але і мазовецький

княжич його влаштовував. Така компромісна фігура влаштовувала і Литву, не готову підтримати претензії Любарта, та золотоординського хана Узбека у якого основні сили були зв'язані боротьбою за Азербайджан. Влаштовував молодий князь і галицьку та волинську еліти.

Перша грамота Болеслава-Юрія, яка дійшла до нас, датована 1325 р., імовірно восени⁶⁸, текст грамоти вказує на початок правління⁶⁹. Появі Болеслава-Юрія передувало, очевидно, ряд угод, в одній із яких було передано Любарту Гедиміновичу східну частину Волині з Болоховим, де він тримав свою столицю, відновивши місто як Любартів (Любар)⁷⁰, що знайшло відображення у місцевій традиції.

Існує версія, що результатом порозуміння Польщі та Литви у 1325 р. було приєднання до Литви Берестейської землі та Підляшшя. Така угода ніби викликала невдоволення Мазовії, що зблизило останню з Тевтонським Орденем і стало причиною військових дій у Куявії в 1326 р.⁷¹. З такої угоди випливало би, що Польща повністю розпоряджалася галицько-волинськими землями, а князь Болеслав Тройденевич був не більше ніж польським намісником. Однак пізніші події дають підстави стверджувати, що до поділу волинських земель тоді не дійшло. З листа комтура Тевтонського Ордену від 14 жовтня 1325 р. довідуємося, що замок Візна на далекому мазовецько-волинському кордоні продовжувала утримувати волинська залага, а її воїни перебували у складі союзного литовського війська під Гродном⁷². Навіть за угодою 1352 р. Берестейська земля залишалася частиною Волині⁷³.

Недавня знахідка Я. Теньговського дозволяє стверджувати, що принаймні перші грамоти цього князя видавалися разом з матір'ю Марією Юріівною⁷⁴. Очевидно, Марія Юріївна певний час залишалася регенткою. Перші її кроки свідчать, що вона намагалася продовжити політику попередніх князів і сподобатися галицькій та волинській еліті. Князь Болеслав став іменуватися Юрієм на честь діда по матері і декларував свою належність до православ'я. Знать отримувала грамоти з підтвердженням володінь⁷⁵. Останнє було необхідним кроком, оскільки Галицька і Волинська землі, об'єднані унією Романовичів, далі мали свої особливості розвитку, і галицьке боярство продовжувало рватися до влади, конфліктуючи з князями.

Було підтверджено союз з Тевтонським орденем. У жовтні 1325 р. в своїй грамоті Юрій-Болеслав обіцяв великому магістрові Веренгерові вірність традиціям дружби часів Данила Романовича, Лева Даниловича та Юрія Львовича⁷⁶. 9 березня 1327 р. знову на прохання родича комтура Зігхарда Шварцбурга (внука короля Данила Романовича, наймолодшого сина Софії Данилівни та графа Генріха V Бланкенбург-Шварцбурга), галицько-волинський князь пролонгував угоду з Орденем про дружбу, гарантуючи при цьому захист від татар⁷⁷.

З цього приводу Ілля Паршин звернув увагу на повідомлення "Чеської хроніки" Пршибиха Пулкава з Раденіна (†1380), з якої випливає можлива участь галицько-волинського війська у виправі польського короля Владислава Локетка у 1326 р. проти бранденбурзького маркграфа Людвіга V, який був союзником Тевтонського Ордену⁷⁸. Участь у цьому поході і спричиналася до появи нової угоди від 9 березня 1327 р.⁷⁹

Подальша діяльність молодого князя була цілком самостійною. Попри твердження старої польської історіографії, немає жодних доказів, що, заступивши на престол, Болеслав-Юрій перетворився на польського сателіта і далі рухався у фарватері політики Владислава Локетка та його сина Казимира III, радше навпаки. Владнавши стосунки з Любартом Гедиміновичем, регентка Марія Юріївна домоглася укладення союзу з Литвою, скріпленого у 1331 р. шлюбом Болеслава-Юрія з Офкою-Євфимією

Гедимінівною⁸⁰. Саме в угоді 1331 р. могли бути зафіксованими надання Любартові Гедиміновичу Болохівської землі та його права на престол у випадку відсутності прямих спадкоємців Болеслава-Юрія⁸¹.

Від того часу можна датувати самостійне правління князя Болеслава-Юрія II. Перші самостійні кроки князя свідчили про його намагання позбутися будь-якої опіки з боку надмірно активних сусідів. Передусім він зайнявся вноормуванням стосунків із Золотою Ордою, яка була найбільш потужним і небезпечним сусідом. Прийняттям титулу з *Божої ласки природжений князь всієї Малої Русі*, Болеслав-Юрій підкреслив відмову галицько-волинських володарів від претензій на решту Русі, яка надалі залишалася залежною від Орди. Перед тим він використовував титули *Nos Georgis Dei gratia dux Russiae, Georgius Dei gratia dux Terrae Russiae, Galiciae et Ladimere, Georgius, ex dono Dei natus dux et dominus Russiae*⁸². *Russiae Minores* – *Мала Русь* тут виступає в значенні тієї частини Русі, яка вже не була підвладна монголам. Зайнятий боротьбою за Азербайджан, хан Узбек міг задовольнитися такою поступкою, можливо, прийнятою на його вимогу. Напевно, згодом це стало також однією з причин виступу польської еліти проти планів Казимира III щодо прямої унії Польщі з королівством Русі. У Кракові могли побоюватися війни з Золотою Ордою, яка в середині XIV ст. переживала період останнього піднесення. Унія з королівством Русі була б одночасно декларацією претензій на всю Русь, тоді як приєднання частини земель Русі, які вже тривалий час не належали до Русі, підвладної монголам, рівно ж як і відмова Болеслава-Юрія від таких претензій, мали зовсім інший характер. Подібні мотиви могли вплинути і на рішення Людовика Анжуйського, який задовольнився більш надійним і “земним” титулом *короля Галиції і Лодомерії*. Таким чином він теж декларував відмову від тих земель Русі, які перебували під ординським пануванням. Титул *князів Русі* взяли собі пізніше мазовецькі князі, які володіли Белзьким та Жидачівським князівствами, але це було вже тоді, коли Орда агонізувала і не могла їм загрожувати. Та й сам титул на той час уже, крім амбіцій його носіїв, нічого не означав.

Союз Галицько-Волинської держави із Золотою Ордою можна вважати намаганням протистояти польсько-угорському зближенню. У 1332 р. угорський король збирався іти великим походом проти галицько-волинського князя у відповідь на напад останнього разом з ординцями на верхів'я Тиси (комітати Мараморош чи Угоча?)⁸³. 11 лютого 1334 р. князь Болеслав-Юрій підтвердив союз з Тевтонським орденом, антипольська спрямованість якого очевидна⁸⁴. 20 жовтня 1335 р. він поспішив знову підтвердити союз з великим магістром Теодориком фон Альденбургом на “вічні часи”⁸⁵.

Твердження про участь князя Болеслава-Юрія у польсько-угорських Вишеградських переговорах 1335 та 1338 рр., де буцімто не тільки були закладені основи наступної угорсько-польської унії, а й домовлено про успадкування галицького престолу польським або угорським королем за відсутності прямих спадкоємців Болеслава-Юрія⁸⁶, повністю безпідставні. Немає жодних доказів участі Болеслава-Юрія або його посла у вишеградських зустрічах 1335 і 1338 рр.⁸⁷. Передовсім сам Казимир III ніде не відкликався до угоди, яка нібито зробила його легітимним спадкоємцем галицько-волинського престолу. Немає жодних доказів того, що, ставши галицько-волинським князем, Болеслав-Юрій перетворився на польського сателіта і рухався у фарватері політики Владислава Локетка та його сина Казимира III⁸⁸.

Після першої Вишеградської зустрічі у 1337 р. князь Болеслав-Юрій разом з ординцями напав на Люблінську землю і 12 днів тримав Люблін в облозі, знятий тільки через загибель вождя союзних татар⁸⁹. Реакцією на такі дії князя Болеслава-Юрія з боку Ка-

зимира III стала спроба підтримати іншого претендента на галицько-волинський трон. Ним став племінник короля, син Анастасії Львівни – добжинський князь Владислав Земовитович, який навіть прибув до Вишеграда 29 червня 1338 р. (за Дубницькою хронікою, “Lothka dux Rutenorum”⁹⁰). Спроби перетворити “Лотко” на “Болько”, отожднивши його з Болеславом-Юрієм⁹¹, не витримують критики⁹². Етимологічно таке перетворення неможливе, як неможливо звинуватити хроніста в незнанні матеріалу. За умов спрямованого проти польсько-угорського зближення союзу Болеслава-Юрія з Литвою, Золотою Ордою та Тевтонським Орденем в інтересах Галицько-Волинської держави, польська сторона готова була підтримати претензії Владислава Земовитовича⁹³. Гіпотеза Олега Мазура щодо існування князя Володимира Андрійовича⁹⁴ цілком у дусі гаданої тотожності “Лотка” і “Болька”.

Князь Болеслав-Юрій не залишив цю другу вишеградську спробу без уваги. У листі сучасника, збирача папської десятичини в Угорському королівстві Петера сина Дярфаша (Peter filius Gyárfás), міститься цікава інформація: “Року Божого 1340 дня 20 лютого, коли татари атакували королівство Польське, і цим король та усе королівство Угорське дуже занепокоєні, передав одразу гроші, які тільки мав, і через брата Томаса з Жатмара, пріора провінції ордену Домініканців, відправив саму суму у розмірі тисяча триста флоринів золотом”⁹⁵. Ілля Паршин слушно вказав на некоректні спроби віднести цю подію до періоду вже після загибелі Болеслава-Юрія⁹⁶.

Не зважившись на відкриту війну через побоювання нового вторгнення ординських військ, союзники вирішили позбутися Болеслава-Юрія з допомогою галицького боярства. 7 квітня 1340 р. молодого князя раптом не стало. Обидва союзники виявилися добре підготованими до цієї несподіваної смерті молодого⁹⁷. Казимир III на першу звістку про смерть Болеслава-Юрія зумів зібрати військо (на подібні заходи звичайно затрачалися місяці!)⁹⁸, в середині квітня зайняти Львів і вивезти з княжої скарбниці коронаційні регалії, щоб не дати можливості коронуватися іншому претендентові. Пізніше ці регалії потрапили до коронаційного релікварію польських королів⁹⁹. Це було цілком у дусі часу. Так чинили й інші володарі у XIII – XV ст. Зокрема, чеський король і австрійський герцог Пшемисл-Оттокар II у 1273 р. вивіз інсигнії угорських королів, щоб завадити повноцінній коронації Ласло IV¹⁰⁰.

Союзник Казимира III угорський король Карл Роберт, як свідчать угорські документи, вже на самому початку травня 1340 р.¹⁰¹ (якщо не 19-20 квітня¹⁰²) вислав у похід у Галицьку землю військо, очолене палатином Віллермом Другетом. Обидва союзники задалегідь готувалися до вторгнення в землі східного сусіда.

Усі повідомлення про смерть Болеслава-Юрія походять від реляції Казимира III¹⁰³ і викладають версію, яку він поширював. Отруєння князя боярами за його прихильність до католицького обряду та іноземців непереконливе. Німецький патриціат у містах був ще від часів князя Данила Романовича. У сім'ях Лева Даниловича та Юрія Львовича не відзначено жодного протистояння з католиками. Донька першого стала черницею в монастирі кларисок. Галицьке боярство давно вже переплелось з угорськими баронами¹⁰⁴. Якщо князя отруїли бояри-змовники, то вони, радше, керувалися своїми зв'язками з Польщею або Угорщиною, а не міжконфесійним протистоянням, яке тоді ще не спостерігалось. Серед них, напевно, був Вовчок з Дроговижа (Wolczkone de Drochovicze), який пізніше виступив свідком на магдебурзькому привілеї Львову¹⁰⁵, чий град Дроговиж (нині село Миколаївського району Львівської області) зруйнував князь Любарт-Дмитро Гедимінович і чия родина, обдарована і піднесена спадкоємцями Казимира III, стала першими католиками серед руського боярства¹⁰⁶. І ці бояри-змовники

після смерті Болеслава-Юрія відразу ж розіслали гінців до Кракова і Вишеграда, повідомляючи про загибель свого сюзерена.

Швидкий відхід польського та угорського військ з галицьких земель був зумовлений перш за все реакцією іншої частини галицького боярства, яка підтримала претензії князя Любарта-Дмитра Гедиміновича і разом з ним звернулася до золотоординського хана Узбека. І тут можна сперечатися з І.Паршиним, який слідом за видавцями пам'ятки, відніс повідомлення швейцарського хроніста Іогана з Вінтертура про ординське вторгнення у Польщу та Угорщину до лютого 1340 р.¹⁰⁷ Напевно, варто дотримуватися букви тексту хроніста: *“Року втілення Божого 1341 у першу неділю великого посту...”*¹⁰⁸. Крім того, хроніст повідомляє про вторгнення в обидва королівства, тоді як у лютому 1340 р. вторгнення у Польщу тільки викликало переполюх в Угорщині.

Після смерті Болеслава-Юрія волинська еліта визнала князем Любарта-Дмитра Гедиміновича. Його визнання галицьким боярством засвідчено також відомим написом на дзвоні собору св. Юрія у Львові з 1341 р.¹⁰⁹. Те, що Любарт Гедимінович так легко оволодів Волинською та Галицькою землею у 1340 р., свідчить на користь версії, що він вважався спадкоємцем ще за життя Болеслава-Юрія¹¹⁰. Хан Узбек надав Любартові-Дмитру необхідну допомогу. Отже, і Орда розглядала Любарта-Дмитра як першого легітимного спадкоємця, що могло бути зафіксованим в угоді 1331 р. між Болеславом-Юрієм та Гедиміном. Боярин Дмитро Детько і князь Данило Острозький¹¹¹ у 1340 р., разом з ординськими військами, відтіснили поляків з галицьких земель¹¹². Це військо, навіть, вторглося у польські землі і дійшло до Кракова, що змусило Казимира III звернутися по допомогу до угорців і Тевтонського Ордену. Тільки ранній розлив річок навесні 1341 р. зупинив цей напад. Про це вторгнення повідомили також австрійські хроністи Іоганн з Віктрінга¹¹³ і Леобенський Анонім¹¹⁴ та ряд інших джерел¹¹⁵. Отож, можна вважати, що звістки про нього викликали певний резонанс у сусідів.

За цих умов польський король зробив ставку на галицьку еліту, яка змусила його суперника князя Любарта-Дмитра піти на значні поступки галицькому боярству, надавши його лідеру Дмитрові Детьку високий сан управителя (*provisor* чи *proconsul*) або старости (*capitaneus*) Руської землі. Вже у березні (не пізніше 27 червня) 1341 р. *“управитель або староста землі Русі”* Дмитро Детько повідомив громаду Торуня що *“ми усунули суперечку, посіяну з намови диявола, між польським королем Казимиром і нами, й натхненні животворним духом, подолавши спокусника людського роду, уклали союз згоди”*¹¹⁶. Але миру не вийшло. Казимир III не полишив спроб оволодіти Галицькою спадщиною, також не бажала залишатися осторонь і Угорщина. Анжуйська династія, як легітимний спадкоємець Арпадів, теж виступала як претендент на спадщину Романовичів. Обидві сторони намагалися схилити на свій бік галицьке боярство. З цього огляду цікавою є грамота угорського короля Лайоша (Людовика) Анжуйського до Дмитра Детька з 1344 р., *“вірного свого мужа, комеса Детька, старости Руської землі”*¹¹⁷. Мабуть, мав рацію М. Грушевський, що угорський король лише нагадав про свій *“сюзеренітет”* над королівством Русі, який впливав з його титулу *“короля Галіції і Лодомерії”*¹¹⁸. Вже те, що король не вжив у листі цього титулу, обмежившись титулом *Dei gratia Rex Hungariae*, певною мірою вказує на невизначеність стосунків між обома сторонами, про що свідчить і сам тон та характер листа (навіть не беручи до уваги титул *“ваша величність”*, у зверненні до Дмитра Детька¹¹⁹), в якому угорський король просить унормувати митні проблеми в торгівлі з м. Кошіце. Мав рацію Олег Мазур, що королівська канцелярія мала проблеми при укладанні цього документа¹²⁰. Зарахування Дмитра Детька в угорські васали¹²¹ безпідставне. Навіть якщо походження

цього лідера галицького боярства і могло бути пов'язаним з Угорським королівством, підстав називати його васалом Лайоша I немає¹²².

У середовищі галицьких бояр Казимир III мав прихильників, яких використав у своїх спробах оволодіти Галицькою землею у 1340 – 1350 рр. (боярин Вовчок з Дроговижа, брати Ходко, Петро і Осташок Корчаки та ін.¹²³). Вже близько 1343 р. за допомогою місцевих бояр король оволодів Сяноцькою землею. З 1346 р. Казимир III почав титулувати себе *паном і дідичем Русі*. В грамоті з 1361 р., якою було підтверджено маєтки галицького боярина Ходка з Бібла, надані його предкам князем Левом Даниловичем, цей титул поданий так: “*милістю Божою король Краківської землі, Судомирської землі, Серадської землі, Польської землі, Куявської землі, Добрянської землі, Руської землі, господар і вічний дідич землям тим володар, король велебний*”¹²⁴. На перших порах Казимир III намагався декларувати унійне об'єднання королівства Русі з Польщею¹²⁵. Треба відзначити, що для XIV ст. це була звична практика європейської династичної політики.

У цій ситуації князь Любарт-Дмитро Гедимінович міг сподіватися на допомогу Литви, а Дмитро Детько, який, схоже, дедалі більше проводив власну політику, – на допомогу Золотої Орди. Литва, яка мала проблеми з сусідами, в першу чергу з Тевтонським Орденем, на цьому етапі підтримувала Любарта скоріше символічно. Щоб залучити дружини окремих литовських князів, йому довелося роздавати їм лени на Волині.¹²⁶ Польська та угорська історіографії, за давніми стереотипами, подають війну проти галицько-волинського князя як війну проти Литви та Золотої Орди, хоча випадки проти цих держав відбувалися в контексті боротьби за спадщину Романовичів. З осені 1344 р. угорський король Лайош допомагав полякам у війні з Литвою в ході якої було навіть обложено Вільно. Король вернув в Угорщину тільки у лютому 1345 р.¹²⁷ У той же час ординці вторглися у Трансильванію та комітат Спіш (останнє можна було вчинити, тільки пройшовши через галицькі землі). У відповідь, з 1345 р. угорське військо, очолене бароном Андрієм Лацкфі, виступило проти Золотої Орди¹²⁸. Угорські джерела повідомляють про переможне завершення походу і укладення угоди¹²⁹.

Польському королю Казимирові III у 1345 – 1350 рр. вдалося опанувати лише Сяноцьку землю. Війна проти Любарта-Дмитра Гедиміновича, яка розгорнулася у 1349 р., не принесла швидкого успіху і у 1350 р. польський король визнав право Угорщини на спадщину Романовичів, закликаючи її активно втрутитися в цю боротьбу¹³⁰. За угодою між двома володарями, Казимир III отримував *королівство Русі* у позиттєве володіння, після чого ці землі повинні були перейти до Анжуйської династії. У випадку появи у польського короля сина зберігалось право викупу королівства за 100 тис. флоринів¹³¹. Зрозуміло, що якби за Вишеградськими угодами Казимир III виступав спадкоємцем Болеслава-Юрія – укладення угоди у 1350 р. було би позбавлене змісту.

У липні 1351 р. угорські війська вторглися на Волинь. З ними наступали також польські і мазовецькі дружини. На допомогу Любарту-Дмитру Гедиміновичу прийшов старший брат Кейстут, якому було передано Дрогичинське князівство. Литва не хотіла вступати у війну, і Кейстут діяв як удільний князь волинський¹³². Проти нього союзники спрямували головний удар. За свідченням Будаїської хронічки, під час волинської кампанії 1351 р. в угорський полон потрапив князь, імені якого не названо¹³³. Цим князем був саме Кейстут, бо 15 серпня 1351 р. король Лайош змусив його укласти договір, за яким литовський князь обіцяв прийняти християнство і допомагати угорцям. Угорський король думав згодом посадити Кейстута на литовський трон як свого васала і коронувати королівською короною. А поки Кейстут як почесний заложник

мав перебувати у плоцького, сохачевського і віського князя Болеслава Ванковича. Але литовський князь зовсім не збирався виконувати цієї угоди. Литовський загін ішов слідом за своїм князем, який при першій нагоді втік¹³⁴. Князь Болеслав кинувся у погоню і загинув від стріли 20 серпня 1351 р. в околицях м. Мельника¹³⁵. Тобто, бойові дії відбувалися на території Дорогичинського і Берестейського князівств. 13 вересня 1351 р. угорський король вернувся у Вишеград¹³⁶.

Ранньою весною 1352 р. угорський король знову був у галицьких землях. Угорські війська у лютому підійшли до Белза, який уже був обложений польським королем. Місто обороняв воєвода Дрозд. Досі залишається загадкою, як йому вдалося відстояти Белз проти потужного польсько-угорського війська, яке очолювали двоє королів¹³⁷. За даними Дубенської хроніки, під час однієї з сутичок угорський король отримав удар по шолому залізною булавою і злетів з коня¹³⁸. Очевидно, що король не брав участі у штурмі, та ще й на коні. Вилазка нечисленного гарнізону також мало ймовірна: маючи надійну систему водяного захисту (за свідченням цієї ж хроніки, угорці мушили битися, стоячи по шию у воді), воєвода не ризикнув би виводити свої сили проти значно чисельнішого суперника. Скоріше, мала місце спроба війська Любарта-Дмитра завдати удару по польсько-угорському війську щоб полегшити становище обложених. Польсько-угорське військо не зуміло здобути Белз. Пораненого короля відвезли в Угорщину, а облога Белза була знята¹³⁹. Угорщина побоювалася вторгнення ординців у Трансильванію¹⁴⁰, а польський король самотужки вести війну далі не ризикував. Обидві сторони погодилися на компроміс. За угодою 1352 р., за Любартом-Дмитром Гедиміновичем залишилася вся Волинь¹⁴¹.

Але це було не більше ніж тимчасовий перепоочинок. Угорщина та Польща взяли за союзників Любарта-Дмитра Гедиміновича. Відразу ж у 1352 р. папа Климент VI оголосив хрестовий похід проти Литви і татар¹⁴². У 1353 р. Любарт-Дмитро Гедимінович здійснив кілька походів на захід. Зокрема, у травні він був під Львовом, але не зміг утримати столицю краю і лише зруйнував міські укріплення, напевно, щоб полегшити оволодіння містом у майбутньому¹⁴³. У квітні 1354 р. король Лайош сам виступив проти Золотої Орди¹⁴⁴. Цей похід завершився укладенням угоди з ханом Джанібеком¹⁴⁵. У 1355 р. угорський король знову послав підкріплення Казимиру III проти Любарта-Дмитра Гедиміновича¹⁴⁶.

Перманентна війна не припинялася. Любарт-Дмитро послідовно боровся за відновлення Галицько-Волинської держави. На початку жовтня 1366 р. було укладено угоди з Казимиром III, яка уточнювала волинсько-галицький кордон і фіксували анексію галицької частини *королівства Русі* польським королем, до якого відходили і деякі волинські волості, зокрема Володимир, Ратно, Кошер, Турійськ, Перемиль, Броди і Кременець¹⁴⁷. У 1370 – 1371, 1372, 1376 – 1377 рр. Любарту-Дмитру Гедиміновичу вдалося повернути волинські волості і навіть зайняти частину Галицької землі, але втриматися тут він не зміг¹⁴⁸.

Проте все це сталося вже після смерті Казимира III 5 листопада 1370 р. і коронації у Кракові 17 листопада 1370 р. угорського короля Людовика Анжуйського¹⁴⁹. Новий володар, приступаючи до повної анексії *королівства Русі*, розглядав Галицьку і Волинську землі як окреме королівство, не зв'язане з Польщею. Тому у 1372 р. він передав у лен одному з своїх найближчих соратників опольському князю Володиславу¹⁵⁰, який був внуком дочки белзького князя Гремислави Всеволодівни, “*королівство Руське з містами і населенням в управління на вічні часи*”¹⁵¹. Володислав без зволікання прийняв титул “*господаря Руської землі, вічного дідича і самодержця*” та почав карбувати власні

гроші¹⁵². У грудні 1378 р. Володислав Опольський, звільнивши стани *королівства Русі* від даної йому присяги, став палатином Польщі, передавши галицькі землі під безпосереднє правління короля Людовика Анжуйського. Боротьба за галицьку частину *королівства Русі* тривала до 1397 р., коли львівська та галицька еліти присягнули польським королям Ядвізі та Владиславу Ягайлу¹⁵³.

Таким чином, поступово звільняючись від історичних стереотипів, сформованих давньою історіографією, можна стверджувати, що *Казимирівська легенда* у її політичній складовій не має жодного підґрунтя. Приєднання галицької частини *королівства Русі* до Польщі відбулося не у 1340 р. після смерті князя Болеслава-Юрія Тройденевича і навіть не в 1349 р. Через провальну зовнішню політику, коли підтриманий польською стороною Болеслав-Юрій Тройденевич не тільки став самостійним володарем, а й поступово дійшов до політики конфронтації з Польщею, Казимир III спочатку підтримав претензії на руський престол племінника Владислава Земовитовича, а потім і сам втрутився в боротьбу за спадщину Романовичів, намагаючись домовитися з місцевим боярством. Будучи розумним і далекоглядним політиком, польський король використав увесь арсенал доступних засобів привернення на свій бік місцевої еліти: декларування унії і збереження прав *Королівства Русі*, карбування окремої монети, надання чи підтвердження магдебурзьких привілеїв та земельних володінь галицькому боярству, підтримку відновлення православної Галицької митрополії. Його суперник князь Любарт-Дмитро Гедимінович теж виявився гідним і не менш розумним. Він навіть зважився на такий сміливий крок, як передача лідерові галицького боярства Дмитрові Детькові реальної влади над галицькою частиною *королівства Русі* в ранзі старости руського. В цих умовах Казимир III визнав право угорських королів на спадщину Романовичів, чим домігся залучення ресурсів потужного Угорського королівства до боротьби за цю спадщину. Дмитро-Любарт у цій боротьбі зумів зберегти більшу частину Волині і навіть робив спроби ще за допомогою литовців потіснити суперників у галицькій частині, але більшого досягти не зміг. Боротьба закінчилася вже після смерті Казимира III у 1387 р. приєднанням усієї галицької частини Королівства Русі (крім Поділля) та Холмщини до Польщі. У 1392 р. Литва визнала цю анексію за угодою в Острові. Спочатку цими землями управляли польські урядовці в ранзі генеральних старост, продовжувалося карбування *руських грошей*, тобто, продовжувалася розумна казимирівська політика. У 1434 р. з цих земель утворили *Руське воеводство*, завершивши таким чином їх анексію.

Що стосується гігантського будівництва на цих територіях, то, подібно до історії будівництва львівської катедрі, немає жодних джерельних підстав пов'язувати їх з Казимиром III. Безперечно, що як вмілий і далекоглядний політик, він протегував перш за все католицьких міщанам Львова та інших галицьких міст, надаючи їм привілеї і сприяючи їх розвитку¹⁵⁴. Королівські намісники і достойники в умовах війни мусили відновлювати старі укріплення і зводити нові за останніми вимогами фортифікації. Все це сприяло формуванню легенди, яка всі значні муровані протягом наступного століття будови приписала Казимирові III. А польська історіографія з кінця XIX ст. так і не змогла обґрунтувати реальність цих речей.

¹ Зубрицкий Д.И. История древнего Галицко-Русского княжества. – Ч. 3. – Львов, 1855. – С. 291; Його ж. Хроніка міста Львова / Переклад І.Сварника, коментар М.Капраля. – Львів, 2002. – С. 29-38; Шпараневич И. История Галицко-Володимирской Руси от найдавейших времен

до року 1453. – Львов, 1863. – С. 148-160; Линниченко И. Замечания И.А.Линниченко на статью Г.Режабка “О последнем князе всей Малороссии Юрие II”. – Санкт-Петербург, 1885; Його ж. Критический обзор новейшей литературы по истории Галицкой Руси // Журнал Министерства народного просвещения. – 1891. Июнь. – С. 460-470; Лонгинов А.В. Грамоты малорусского князя Юрия II и вкладная запись князя Юрия Даниловича Холмского XIV в. // Чтения в об-ве истории и древностей российских при Московском ун-те. – Москва, 1887. – Кн. 2. – С. 25-32; Филевич И.П. Борьба Польши и Литвы-Руси за Галицко-Владимирское наследие. – Санкт-Петербург, 1890. – С. 54-86; Довнар-Запольский М.В. Из истории литовско-польской борьбы за Волинь. Договоры 1366 г. – Киев, 1896; Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 126; – Т. 4. – Київ – Львів, 1907. – С. 22-24, 39-44, 81, 89-94, 101, 241; Кордуба М. Болеслав-Юрій II. Останній самостійний володар Галицько-Волинської держави з нагоди 600-ліття його смерті // Минуле і сучасне. – Ч. 7. – Краків, 1941. – 106 с.; Мазур О. “Лотка, князь руський, прибув до Вишеграда”: гіпотетична ідентифікація особи // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип.7. Дрогобич, 2003. – С.72-79.

² Gorzycki K. Połączenie Rusi Czerwonej z Polską przez Kazimierza Wielkiego. – Lwów, 1889; Prochaska A. W sprawie zajęcia Rusi przez Kazimierza Wielkiego // Kwartalnik Historyczny. – Warszawa, 1892. – S. 81-121; Świeżawski E.S. Esterka i inne kobiety Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1894; Balzer O. Kazimierz III Wielki // Balzer O. Genealogia Piastów. – Kraków, 2005 (1895). – S. 660-682; Semkowicz A. Adelajda, Krystyna i Jadwiga, żony Kazimierza Wielkiego // Kwartalnik Historyczny. – T. 12. – 1898. – S. 561-566; Zakrzewski S. Wpływ sprawy ruskiej na państwo polskie w XIV wieku // Przegląd Historyczny. – T. 23. – 1922. – S. 97-110; Paszkiewicz H. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1925; Kętrzyński S. Ze studiów genealogicznych. 1. Nieznany document Kazimierza Wielkiego z r. 1344 // Mięsięcznik Heraldyczny. – 1934. – № 13. – S. 48-51; Kaczmarczyk Z. Kazimierz Wielki. – Warszawa, 1948; Sieradzki J. Polska wieku XIV. Studium z czasów Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1959; Koźłowska-Budkowa Z. Z ostatnich lat Kazimierza Wielkiego // Małopolskie Studia Historyczne. – T. 6. – 1963. – Z. 3-4. – S. 17-26; Samsonowicz H. Kazimierz III Wielki // Poczet królów i książąt polskich. – Warszawa, 1980. – S. 247-253; Śliwiński J. Mariaż Kazimierza Wielkiego // Studium z zakresu obyczajowości i etyki dworu królewskiego w Polsce XIV wieku. – Olsztyn, 1987. – S. 44-46; Idem., Kazimierz Wielki. Kobiety a polityka. – Olsztyn, 1994; Jasiński K. Małżeństwa i koligacje polityczne Kazimierza Wielkiego // Studia Źródłoznawcze. – № 32-33. – 1990. – S. 58-65; Idem. Dzień koronacji Kazimierza Wielkiego w świetle współczesnych źródeł // Opuscula minora in memoriam Iosepho Spors / Pod red. J.Hauzińskiego. – Słupsk, 1993. – S. 171-182; Idem., Przydomek Kazimierza Wielkiego – czas powstania i geneza // Genealogia. Studia i materiały historyczne. – T. 5. – 1995. – S. 25-43; Idem., Kazimierz Wielki // Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujaskich. – Poznań–Wrocław, 2001. – S. 163-171; Kryk F. Wielki król i jego następca. Kraków, 1992; Szczur S. Historia Polski średniowiecznej. – Kraków, 2002. – S. 365-380; Elmonowski J. Stosunki polityczne między Piastami a Luksemburgami i Witelsbachami w pierwszej połowie XIV wieku. – Toruń, 2002; Nowakowski T. Kazimierz Wielki a Bydgoszcz. – Toruń, 2003; Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. – Wrocław, 2004; Barański M.K. Dynastia Piastów w Polsce. – Warszawa, 2006. – S. 484-489; Jasienica P. Polska Piastów. – Toruń, 2007. – S. 291-299; Dąbrowski J. Kazimierz Wielki: twórca korony królestwa polskiego. – Kraków, 2007.

³ Крип'якевич І. Галичина // Українська Загальна Енциклопедія. – Т.3. – Львів–Станіславів–Коломия, 1935. – С. 641-642; Його ж. Галицько-Волинське князівство. – Львів, 1984. – С. 111-115; – Вид. 2. – Львів, 1999. – С. 140-146; Ісаєвич Я.Д. Загарбання земель Галицько-Волинського князівства іноземними державами // Торжество історичної справедливості. – Львів, 1968. – С. 74-80; Його ж. Галицько-Волинське князівство після навали Батия // Історія української культури. – Т. 2. – Київ, 2001. – С. 219; Войтович Л. Часи старости Дмитра Детька і князя

Любарта // Історія Львова. – Т. 1 (1256 – 1772). – Львів, 2006. – С. 60-62; Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349 – 1387 // Там же. – С. 63-71; Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. – Львів, 2000. – С. 437-439; Його ж. Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква, 2006. – С. 38-39, 73, 486, 613-614, 668-670; Його ж. Боротьба Любарта-Дмитра Гедиміновича за відновлення Галицько-Волинської держави // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – № 22. – Луцьк, 2009. – С. 120-127; Його ж. Польща. Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 59. – Львів, 2010. – С. 52-66; Його ж. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Вип. 46. – Львів, 2011. – С. 2-26; Idem. Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki // Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim / Pod red. Jacka Maciejewskiego i Tomasza Nowakowskiego. – Bydgoszcz, 2011. – S. 47-66; Его же. Заключительный этап борьбы за “королевство Руси” // Вестник Удмуртского университета. Серия 5. История и филология. – 2012. – Вып. 3. – С. 10-15.

⁴ Козубська О. Латинська катедра у Львові: спроба нової інтерпретації відомих фактів // Народознавчі зошити. – Львів, 2000. – № 1. – С. 252-261; Її ж. Катедральний костел фундації Казимира Великого: Львів чи Володимир? // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині. Науковий збірник. – Вип. 8. – Луцьк, 2001. – С. 108-110; Її ж. Львівський кафедральний костел в історіографії // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. 5. – Дрогобич, 2001. – С. 140-152.

⁵ Kętrzyński S. O elementach chronologicznych dokumentów Kazimierza Wielkiego // Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Hist.-Filozoficzny. – Т. 56. – 1913. – 101 s.; Rutkowski A. Objazdy i system rządu państwem przez Kazimierza Wielkiego // Kwartalnik Historyczny. – 1978. – № 3. – S. 605-626; Gańsorowski A. Nad itinerarium Kazimierza Wielkiego // Kwartalnik Historyczny. – 1979. – № 3. – S. 733-740.

⁶ Mysliński K. Polska a księstwo Halicko-Włodzimierskie na przełomie XIII i XIV wieku // Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції. – Львів, 1993. – С. 7-8.

⁷ Войтович Л. Де була столиця Лева Даниловича? (Джерелознавчий аспект проблеми) // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Т. 1. – Київ-Львів, 2004. – С. 712-720; Його ж. Лев Данилович, князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301). – Львів, 2014. – С. 196-199.

⁸ Тургенев А.И. Акты исторические, относящиеся к России. – Т. 1. – Санкт-Петербург, 1841. – № 62-65, 74, 76-77; Большакова С.А. Папские послания галицкому князю как исторический источник // Древнейшие государства на территории СРСР. Материалы и исследования. 1975 г. – Москва, 1976. – С. 122-129.

⁹ Войтович Л. Король Данило Романович. Загадки і проблеми // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Львів, 2003. – С. 24-29; Його ж. Королівство Русі: реальність і міфи // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип.7. – Дрогобич, 2003. – С. 63–71; Його ж. Король Данило Романович: політик і полководець // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. Львів, 2008. С. 22-97; Александрович В., Войтович Л. Король Данило Романович. – Біла Церква, 2013. – С. 141-151; Dąbrowski D. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201 – 1264). Biografia polityczna. – Kraków, 2012. – S. 275-267; Idem. Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w. – Kraków, 2016. – S. 144-164, 188-190.

¹⁰ Войтович Л. Остання еміграція короля Данила Романовича // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – № 13. – Луцьк, 2009. – С. 89-96.

¹¹ Войтович Л. Улус Ногая і Галицько-Волинське князівство // Україна – Монголія: 800 років у контексті історії. – Київ, 2008. – С. 71-78; Його ж. Лев Данилович, князь галицько-волинський. – С. 199-227.

¹² Войтович Л. Юрій Львович та його політика // Галичина і Волинь в добу середньовіччя. – Вип. 3. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001. – С. 70-78; Його ж. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. – Львів, 2015. – С. 356-359.

¹³ Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. Дослідження. Тексти. – Львів, 2004. – С. 160-161.

¹⁴ Войтович Л. Князь Лев Юрійович: Спроба портрета // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. 10. – Дрогобич, 2006. – С. 127-131.

¹⁵ Купчинський О. Акти та документи. – С. 178-179.

¹⁶ Abraham W. Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi. – Т. 1. – Lwów, 1904. – S. 173-174; Włodarski B. Polska i Rus 1194 – 1340. – Warszawa, 1966. – S. 238.

¹⁷ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 114-115.

¹⁸ Monumenta Poloniae Vaticana. – Т. 1. – Kraków, 1913. – P. 83.

¹⁹ Болеслав-Юрій II, князь всей Малой Руси. Сб. мат. и исслед. – Санкт-Петербург, 1907. – С. 149.

²⁰ Monumenta Poloniae Vaticana. – Т. 1. – Kraków, 1913. – P. 83.

²¹ Див.: Бира Ш. Концепция верховной власти в историко-политической традиции монголов // Туухийн судлал. Исторические исследования. – Т. 10. – Улан-Батор, 1976. – № 5. – С. 5-67; Войтович Л. Нащадки Чингіз-хана: Вступ до генеалогії Чингізидів-Джучидів. – Львів, 2004. – С. 125-128; Алишев С. Х. Политика монголов по отношению к оседлым и кочевым народам // Золотоордынское наследие. – Вип. 1. – Казань, 2009. – С. 191-203; Султанов Т. И. Чингис-хан и Чингизиды. Судьба и власть. – Москва, 2006. – С. 227-234; Кульпин Э. С. Золотая Орда: Судьбы поколений. – Москва, 2008. – С. 71-104; Почекаев Р. Ю. Узбек или “Золотой век” Золотой Орды // Почекаев Р. Ю. Цари ордынские. Биографии ханов и правителей Золотой Орды. – Санкт-Петербург, 2010. – С. 88-107; Юрченко А. Г. Хан Узбек: Между империей и исламом. Структуры повседневности. – Санкт-Петербург, 2012. – 399 с.

²² “тому що імператор Татарський незадовго до цього часу двох поганських королів цілком достойних поставив на чолі русичів” (Iohannis Vitodurani. Chronica / Hrsg. F. Baethgen // Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum. Nova Series. – Т. 3. – Berlin, 1924. – P. 184).

²³ Беньяк Я. Вигаснення галицько-волинської княжої династії // Галичина і Волинь в добу середньовіччя. – Вип. 3. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001. – С. 79-85.

²⁴ Paszkiewicz H. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1925. – S. 7-11; Мацяк В. Галицько-Волинська Держава 1290 – 1340 рр. у нових дослідках. – Авсбург, 1948. – С. 18; Długopolski E. Władysław Łokietek na tle swoich czasów. – Wrocław, 1951. – S. 22; Шабульдо Ф.М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – Киев, 1987. – С. 22; Wyrozumski J. Polska, Węgry i sprawa Rusi halicko-włodzimierskiej za Kazimierza Wielkiego // Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów. – Toruń, 1997. – S. 1113.

²⁵ Войтович Л. Галицько-Волинські етюди. – Біла Церква, 2011. – С. 322-323.

²⁶ Włodarski B. Polska i Ruś 1194–1340. – Warszawa, 1966. – S. 254-259.

²⁷ Jasiński K. Okoliczności śmierci ostatnich książąt mazowieckich // Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Nowa serja. – Т. 3(14). – 1997. – S. 41-51.

²⁸ Беньяк Я. Вигаснення галицько-волинської княжої династії. – С. 79-81.

²⁹ Фроянов И.Я. Киевская Русь. Очерки социально-политической истории. – Ленинград, 1980. – С. 45-46; Толочко О.П. Особливості міжсеньйоріальних відносин у період феодальної роздробленості Давньої Русі XII – XIII ст. // Феодалізм в Україні. – Київ, 1990. – С. 30.

³⁰ Див.: Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква, 2006. – С. 27-42; Його ж. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів. – С. 5-10; Idem. Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki. – S. 51-54. Там бібліографія проблеми.

³¹ Войтович Л. Княжа доба на Русі. – С. 41-42.

³² Беняк Я. Вигаснення галицько-волинської княжої династії. – С. 81.

³³ Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. – Poznań-Wrocław, 2002. – S. 153-155, 174-180, 232-240.

³⁴ Войтович Л. Князівська верства у Галицькій землі // Четвертий міжнародний конгрес україністів. Одеса, 26-29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Ч.1. Одеса–Київ–Львів, 1999. – С. 82-83; Його ж. Часи старости Дмитра Детька і князя Любарта // Історія Львова. – Т. 1. (1256 – 1772). – Львів, 2006. – С. 60-62.

³⁵ Русина О. Київська виправа Гедиміна (Текстологічний аспект проблеми) // Записки НТШ. – Т. 231. – Львів, 1996. – С. 182-188.

³⁶ Войтович Л. Княжа доба на Русі. – С. 415.

³⁷ Саук В. Ірпінська битва 1323 року // Проблеми історії країн Центральної і Східної Європи. – Вип. 4. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 62-68.

³⁸ Шабульдо Ф.М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – Киев, 1987. – С. 26-27.

³⁹ Андрусак М. Останні Романовичі (нащадки Мстислава і Романа Даниловичів) // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Т. 5. – Мюнхен, 1948. – С. 4.

⁴⁰ Grała H. Chresne imię Szwarana Daniłowicza. Ze studiów nad dyplomatyką południowo-ruska XIII i XIV w. // Słowiańszczyzna i dzieje powszechne. – Warszawa, 1985. – S. 201, 204-208.

⁴¹ Tęgowski J. Małżeństwo Lubarta Gedyminowicza. Przyczynek do genealogii dynastów halicko-wołyńskich w XIV wieku // Genealogia. – Т. 6. – 1995. – S. 17-26.

⁴² Мицько І. Князь Любарт та його родина // Старий Луцьк. – Вип. 2. – Луцьк, 2005. – С. 43-48.

⁴³ Мицько І. Правові підстави володіння князем Любартом спадщиною Романовичів // Старий Луцьк. – Вип. 5. – Луцьк, 2009. – С. 34-40.

⁴⁴ Balzer O. Genealogia Piastów. – Kraków, 1895. – S. 347; Грушевський М. Історія України-Руси. – Т.3. – Львів, 1905. – С.114, 522.

⁴⁵ Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów. – S. 197-203.

⁴⁶ Ibidem. – S. 205-207.

⁴⁷ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – Т. 2. – СПб. 1895; Грушевський М. Хронологія подій Галицько-Волинської літописі // Записки НТШ. – Т. 41. – Львів, 1901. – С. 53.

⁴⁸ Tęgowski J. Pierwsze pokolenia Gedyminowiczów. – Poznań-Wrocław, 1999. – S. 235-236.

⁴⁹ Мицько І. Монастирські пом'яники про походження ктитора Унівського монастиря князя Федора Любартовича // Лавра. – 1998. – № 2. – С. 52.

⁵⁰ Зіморевич Б. Потрійний Львів. Leopold Triplex / Пер. з лат. Н. Царьової, коментарі І. Мицька. – Львів, 2002. – С. 44.

⁵¹ Коментар І. Мицька (Там само. – С. 197).

⁵² Tabulae Jablonovianae ex arboribus genealogicis familiarum Slavicarum regni Poloniae etc. / Ed. J. A. Jablonowski. – Nörimberg, 1748. – Tabl. 10.

⁵³ Narbutt T. Dzieje starożytne narodu Litewskiego. – Т. 6. – Warszawa, 1838. – S. 139.

⁵⁴ Карамзин Н. М. История государства Российского. – Т.4. Примечания. – Санкт-Петербург, 1818. – С. 138.

⁵⁵ “Аннали” баварського монастиря Остерховен називають дружину Отто III Єлизаветою (Annales Osterhovenses // Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. – Т. 17. – Р. 555).

⁵⁶ В листі до папи від 23 червня 1323 р. Генріх II Вірний, на той час князь глоговсько-познанський, титулувався як Henricus dux Haliciae, haeres rex regni Poloniae, dux Glogoviae et Poshpaniae (Monumenta Poloniae Vaticana. – Т. 1. – 1913. – Nr. 84). Своєю чергою, папа Іоан XXII звертався до них як до Slaviae, Glogoviae, Longomeriae duces (Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 122).

⁵⁷ Stadnicki K. Lubart xięże Wołyński. – Lwów, 1853; Лукомский Г. Луцкий замок. – Петроград, 1917; Маслов Л. Любартів замок у Луцьку // Наша культура. – Львів, 1937. – № 8-9. – С. 348-354. – № 12. – С.484-494; Войтович Л. Етапи політичної історії Волині XIV – XV ст. Державність. Васалітет. Інкорпорація // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Т. 5. Історичні та філологічні розвідки, присв. 60-річчю акад. Я.Ісаєвича. – Львів, 1998. – С.153-168; Його ж. Князівські династії Східної Європи. – С. 18, 37, 40, 74-76, 109, 138, 230-231, 263, 295, 299-300, 310, 345-347, 352-353, 426, 437-438, 440-443, 446-447, 449-450, 463, 474, 476, 485-486, 499-501, 504; Його ж. Княжа доба на Русі. – С. 37-42, 75, 511-512, 562, 614, 618-619, 636, 668-672, 678-679; Троневиц П. Волинь у сутінках історії України XIV – XVI ст. – Луцьк, 2003; Його ж. Луцький замок. – Луцьк, 2003; Його ж. Великий князь Дмитрій-Любарт і його сучасники. – Луцьк, 2011.

⁵⁸ Baumgarten N. Halich et Ostrog // Orientalia Christiana Periodica. – Т. 3. – Roma, 1937. – Р. 166.

⁵⁹ Флоря Б. Н. Две грамоты князя Любарта (о Луцкой епископской кафедре первой пол. XIV вв.) // Древнейшие государства Восточной Европы. 1998 г. – Москва, 2000. – С. 250-254; Его же. О грамоте Любарта Гедиминовича Луцкой епископской кафедре // От Древней Руси к новой России: Юбилейный сборник, посвященный члену-корреспонденту РАН Я.Н.Щапову. – Москва, 2005. – С. 177-181; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. – Львів, 2004. – С. 384, 683-697.

⁶⁰ Щербаковский Д. М. Фундушевая запись кн. Любарта луцкой церкви Иоанна Богослова 1322 г. // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – Кн. 18. – Киев, 1905. – Вып. 3-4. – С. 66-67.

⁶¹ Войтович Л. Етапи політичної історії Волині. – С. 154.

⁶² Летопись Археологического общества // ПСРЛ. – Т. 35. – Москва, 1980. – С. 95.

⁶³ Шабильдо Ф. М. Земли Юго-Западной Руси. – С. 33-34.

⁶⁴ Там само. – С. 19-26. На останнє також прямо натякнув і швейцарський хроніст Іоганн Вінтертурський (Iohannis Vitodurani. Chronica // Monumenta Poloniae Historica. – Т. 2. – Lwów, 1872. – S. 623).

⁶⁵ Iohannis Vitodurani. Chronica // Monumenta Poloniae Historica. – Т. 2. – Р. 629.

⁶⁶ Řežábek J. Jiří II, poslední kníže veškeré Malé Rusi. – Praha, 1883; Болеслав-Юрій II, князь всей Малой Руси: Сборник материалов и исследований, собр. О. Гонсиоровским, А. А. Куником, А. С. Лаппо-Данилевским, И. А. Линниченко, С. Д. Пташицким и И. Режабком. – Санкт-Петербург, 1907; Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 120-139, 522-535; Zakrzewski S. Wpływ sprawy ruskiej na państwo Polskie w XIV w. – Zamość, 1922; Paszkiewicz H. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1925. – S. 5-35; Кордуба М. Болеслав-Юрій II. Останній самостійний володар Галицько-Волинської держави з нагоди 600-річчя його смерті // Минуле і сучасне. – Ч. 7. – Краків, 1940. – С. 3-32; Włodarski B. Polska i Rus 1194 – 1340. – Warszawa, 1966. – S. 242-294; Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. – Poznań-

Wrocław, 2002. – S. 153-155, 174-180, 232-240; Тенговський Я. Обставини вступу князя Болеслава-Юрія Тройденевича на галицько-волинський престіл (Невідомі руські документи з XIV ст.) // Записки НТШ. – Т. 260. – Кн. 1. – Львів, 2010. – С. 45-56; Войтович Л. Князь Юрій-Болеслав Тройденевич: ескіз портрета // Княжа доба: історія і культура. – Вип. 5. – Львів, 2011. – С. 209-220; Паршин І. Вектори політики князя Юрія-Болеслава Тройденевича до року 1333: між набутиим та “успадкованиим” // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2015. – № 5. – С. 4-10.

⁶⁷ Balzer O. Genealogia Piastów. – S. 783-788.

⁶⁸ Куник А.А. Объяснительное введение к правилам и летописным сказаниям, касающимся истории Червонной Руси XIV в., с приложением подлинных текстов // Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси. – Санкт-Петербург, 1907. – С. 117.

⁶⁹ Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства. – С. 189-190.

⁷⁰ Шабульдо Ф.М. Земли Юго-Западной Руси. – С. 34, 159; Войтович Л. Етапи політичної історії Волині XIV–XV ст. – С. 157.

⁷¹ Zajączkowski S. Przymierze polsko-litewskie 1325 r. // Kwartalnik Historyczny. – R. 40. – Lwów, 1934. – Z. 4. – S. 603-608.

⁷² Paszkiewicz H. Jagiełłowie a Moskwa. – Warszawa, 1933. – S. 272-273.

⁷³ Акты, относящиеся к истории Западной Руси, собранные и изданные Археографической комиссией. – Т. 1. – Санкт-Петербург, 1846. – № 1. – С. 1.

⁷⁴ Тенговський Я. Обставини вступу князя Болеслава-Юрія Тройденевича на галицько-волинський престіл (Невідомі руські документи з XIV століття) – С. 45-56.

⁷⁵ Там само. – С. 53-56.

⁷⁶ Купчинський О. Акти та документи. – С. 167-170 (“...rex Daniel seu Leo n(oste)r avatus, aut Geordius n(oste)r...”).

⁷⁷ Там само. – С. 170-173.

⁷⁸ Kronika Pulkavova / Vyd. J. Emler a J. Gebauer // Fontes Rerum Bohemiarum. – Т. 5. – Praha, 1893. – P. 203, 323.

⁷⁹ Паршин І. Вектори політики князя Юрія-Болеслава Тройденевича. – С. 5-9.

⁸⁰ Wolff J. Rod Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł gr. Stadnickiego “Synowie Gedymina”, “Olgiard i Kiejstut”, “Bracia Władysława Oldierdowicza Jagiełły” we Lwowie 1867. – Kraków, 1886. – S. 7–8; Кордуба М. Болеслав-Юрій II. – С. 23-30.

⁸¹ Войтович Л. Польща, Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів. – С. 52-66.

⁸² Войтович Л. Королівство Русі: факти і міфи // Дрогичинь 1253. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 4-17.

⁸³ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – С. 533-534.

⁸⁴ “...Ver(um) etiam nos, ut obululantium seu latrantium(m) et minus iuste detrahentium(m) c(on)dictatul memo(r)at[a]e unionis, qui concurrimus, veritati referu(n)t, ora c(on)cludamus et obstruamus pr(a)etacia teno(r)e p(raese)ntium litte(er)ar(um), dignu(m) diximus renova(re), ut v[ul]tium et intuitum assumendo novitatis exultant ac l(a)etentum maiori pr(a)efulcimine fi(r)mitatis”. (...Ми ж, щоб закрити рот наклепникам і брехунам і тим, що несправедливо шкодять умовам згаданого союзу, вважаємо за гідне, дбаючи про правду, відновити [нашу угоду] даним документом, щоб, набувши нового виразу та вигляду, вона втішилася більшою силою та обґрунтованістю” (Купчинський О. Акти та документи... – С. 174-180).

⁸⁵ Купчинський О. Акти та документи. – С. 180-187.

⁸⁶ Див. поклик 2.

⁸⁷ Dąbrowski J. Ostatnie lata Ludwika Wielkiego. – Kraków, 1918. – S. 111-112; Włodarski B. Polska i Ruś, 1194 – 1340. – Warszawa, 1966. – S. 287-289; Dowiat J. Polska – państwem średniowiecznej Europy. – Warszawa, 1968. – S. 323; Wyrozumski J. Historia Polski do 1505 r. – Warszawa, 1973. – S. 227.

⁸⁸ Войтович Л. Князь Юрій-Болеслав Тройденович: ескіз портрета // Княжа доба: історія і культура. – Вип. 5. – Львів, 2011. – С. 209-220.

⁸⁹ Historiae Hungaricae Fontes Domenici / Ed. M. Florianus. – V. 3. – Lipsiae, 1884. – P. 128.

⁹⁰ Ibidem. – P. 128.

⁹¹ Dąbrowski J. Ostatnie lata. – S. 112; Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi. – T. 1. – Lwów, 1904. – S. 206; Balzer O. O następstwie tronu w Polsce // Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny. – Ser. 2. – T. 11. – Kraków, 1905. – S. 430; Zakrzewski S. Wpływ sprawy ruskiej na państwo polskie w XIV wieku // Przegląd Historyczny. – T. 23. – 1922. – S. 99; Włodarski B. Polska i Ruś. – S. 288; Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. – Wrocław, 1986. – S. 80-81.

⁹² Мазур О. “Лотка князь руський, прибув до Вишеграда”: гіпотетична ідентифікація особи // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. 7. – Дрогобич, 2003. – С. 72-79.

⁹³ Кордуба М. Болеслав-Юрій II. – С. 19-20.

⁹⁴ Мазур О. “Лотка князь руський...” – С. 77-79.

⁹⁵ “Anno Domini 1340 die XX Febr[uari] cum Tartari intrassent Regnum Polonie, et ob hoc Rex et totum Regnum Ungarie turbaretur, commutavi subito pecunias, quas tunc habebam, et per fr[atrem] Thomam de Zothomar, priorem provincialem ord[ini] Predicat[orum] misi ipsas pecunias ad valorem mille et ccc flor[enos] auri” (Vetera Monumenta historica Hungariam sacram illustrantia / Ed. A. Theiner. – T. 1. – Romae, 1859. – P. 636).

⁹⁶ Паршин І. Хроніка Іоанна з Вінтертура (Іоанна Вітодуранського) як джерело до історії Галицько-Волинської Русі першої половини XIV ст. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. 17-18. – Дрогобич, 2014. – С. 71-78.

⁹⁷ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – Львів, 1905. – С. 138, 534-535.

⁹⁸ Домисли, що Казимир III зібрав військо для допомоги Болеславу-Юрію проти бояр (Swieżawski A. Regencja Władysława Opolczyka na Rusi Czervonej // Książę Władysław Opolczyk. Fundator klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie / Red. Marcelli Antoniewicz, Janusz Zbudniewek. – Warszawa, 2007. – S. 247), позбавлені доказів і суперечать джерелам. Той же Іоганн з Вінтертура повідомляє, що король вирушив у похід після отримання звістки про загибель князя (Iohannis Vitodurani. Chronica. P. 184).

⁹⁹ Dąbrowska E. Królów polskich relikwiarz koronacyjny Krzyża Świętego // Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gieysztorowi w pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej. – Warszawa, 1991. – S. 67-86.

¹⁰⁰ Войтович Л. Лев Данилович, князь галицько-волинський. – С. 170-172.

¹⁰¹ Гарді Д. Кілька нових зауважень до походу угорського палатина Віллерма Другета “in Ruteniam” навесні 1340 року // Княжа доба: історія і культура. – Вип. 7. – Львів, 2013. – С. 209-216.

¹⁰² Волощук М., Стасюк А. Про похід палатина Віллерма in Ruteniam у квітні 1340 р. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. 17. – Івано-Франківськ, 1995. – С. 46-54.

¹⁰³ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – С. 534-535.

¹⁰⁴ Див., наприклад: Волощук М. М. Володислав Кормильчич: угорське перебування 1214 – 1232 рр. // Тези Міжнародної наукової конференції “Східноєвропейські старожитності в добу середньовіччя”. – Чернівці, 2009. – С. 20-21; Його ж. “Вокняжчине” галицьке Володислава Кормильчича (1210 – 1214 рр., з перервами): міфи і реальність // Acta Posoniensia. – V. 10. –

Bratislava, 2009. – S. 99-113; Його ж. Судислав de genere ludan: спроба генеалогічно-біографічної реконструкції // Записки НТШ. – Т. 260. – Кн. 1. – Львів, 2010. – С. 257-273; Його ж. “Филя древле прегорды” / Fila surguniensis. Маловідомі сюжети з історії Галицької землі першої половини XIII століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 20. Actis testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича. – Львів, 2011. – С. 189-196.

¹⁰⁵ Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упорядкував Мирон Капраль. – Львів, 1998. – С. 27-31.

¹⁰⁶ Mysliński K. Dzieje kariery politycznej w średniowiecznej Polsce. Dymitr z Goraja 1340–1400. – Lublin, 1981; Sikora F. Dymitr z Goraja na Szczebrzeszynie w służbie Władysława Jagiełły w latach 1386 – 1400 // Studia Historyczne. – Т. 26. – 1986. – Nr 1. – S. 14-19; Idem. Krąg rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi // Genealogia. Kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym. – Toruń, 1989. – S. 55-89.

¹⁰⁷ Паршин І. Хроніка Іоанна з Вінтергура. – С. 72-74.

¹⁰⁸ Iohannis Vitodurani. Chronica. – P. 181.

¹⁰⁹ Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси. – С. 79.

¹¹⁰ Грушевський М.С. Історія України-Руси. – Т. 3. – С. 127.

¹¹¹ Про різночитання в джерелах “Daniele Ostrogio” і “de Ostrov” див.: Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII – XVI ст. Львів, 1996. – С. 126.

¹¹² Шараневич І. История Галицко-Володимирской Руси. – Львів, 1863. – С.158-159.

¹¹³ Iohannis abbatis Victoriensis. Liber certarum historiarum / Ed. F. Schneider // Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum. – Т. 2. – Hannoverae et Lipsiae, 1910. – Libri IV-VI. – P. 218.

¹¹⁴ Anonymi Leobensis Chronicon libris sex comprehensum, a Christo nato usque ad annum ejusdem MCCCXLIII / Ed. H. Pez // Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini. – Т. 1. – Lipsiae, 1721. – Col. 958.

¹¹⁵ Vetera Monumenta historica Hungariam sacram illustrantia / Ed. A.Theiner. – Т. 1 (1216 – 1352). – Romae, 1859. – P. 637-638; Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentium que finitum historiam illustrantia / Ed. A.Theiner. – Romae, 1860. – P. 468; Rocznik Małopolski / Ed. A. Bielowski // Monumenta Poloniae Historica. – Т. 3. – Warszawa, 1861. – P. 199; Rocznik Tracki / Ed. A. Bielowski // Monumenta Poloniae Historica. – Т. 2. – Lwów, 1861. – P. 860-861; Fontes rerum Austriacarum. Österreichische Geschichts-Quellen / Hrsg. von J.Loserth. – Bd. 8. – Wien, 1875. – S. 564-565.

¹¹⁶ “discor diam a dyabolica suggestione seminatam inter d(omin)um Kasimirum regem Poloniae et nos, exinspiratione almi pneumatis post[er]gantes temptatorem humanum c(on)cordi[a]e i(n) ivimus unionem” (Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства. – С.194–200).

¹¹⁷ “...fidei suo viro Magnifico Comiti Dechk Capitaneo Ruthenorum...” (Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. Т. 9. Vol. 1. Budaе, 1833. P. 209).

¹¹⁸ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 4. – Київ-Львів, 1907. – С. 29.

¹¹⁹ “Vestrae Magnificentiae” (Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Т. 9. – Vol. 1. – Budaе, 1833. – P. 210).

¹²⁰ Мазур О. “Demetrios Detko, provisor seu capitaneus terrae Russiae” (інститут “старійшини” у політичному житті Галицької землі другої чверті XIV ст.) // Семінарії “Княжі часи”. – Львів, 2002. – С. 19-20.

¹²¹ Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łańcińskiego na Rusi. – Т. 1. – Lwów, 1904. – S. 218; Paszkiewicz H. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1925. – S. 78-81; Шабульдо Ф.М.

Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – Киев, 1987. – С. 40; Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. – Wrocław-Kraków-Warszawa, 2004. – S. 92-96; Dąbrowski J. Kazimierz Wielki. Twórca Korony Królestwa Polskiego. – Kraków, 2007. – S. 32.

¹²² Волощук М. Проблема васальної залежності Дмитра Детька від угорського короля Людовика I // Княжа доба: історія і культура. – Вип. 6. – Львів, 2012. – С. 269-279.

¹²³ Sikora F. Krąg rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi // Genealogia: Kęgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym. Toruń, 1989. – S. 55-90.

¹²⁴ Акты истории Южной и Западной Руси. Санкт-Петербург, 1863. – С.1.

¹²⁵ Исаевич Я. Д. “Королевство Галиции и Володимирии” и “Королевство Руси” // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования. 1985 г. Москва, 1986. – С. 63; Sieradzki J. “Regnum Russiae”. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego: Krytyka dotychczasowych poglądów i zarys nowej konstrukcji // Kwartalnik Historyczny. – 1958. – № 2. – S. 498.

¹²⁶ Войтович Л. Удільні унязівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII – XVI ст. – Львів, 1996. – С. 101-104; Його ж. Етапи політичної історії Волині XIV – XV ст. – С. 153-168; Його ж. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль. – Львів, 2000. – С. 437-443; Його ж. Боротьба Любарта-Дмитра Гедиміновича за відновлення Галицько-Волинської держави // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – № 22. – Луцьк, 2009. – С. 120-127; Його ж. Польща. Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 59. – Львів, 2010. – С. 52-66; Його ж. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Вип. 46. – Львів, 2011. – С. 2-26; Idem. Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki // Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim / Pod red. Jacka Maciejewskiego i Tomasza Nowakowskiego. – Bydgoszcz, 2011. – S. 47-66.

¹²⁷ Solymosi L., Körmendi A. A középkori magyarállam virágzása és bukása, 1301 – 1506 // Solymosi L. Magyarország történeti kronológiája. 1: a kezdetektől 1526-ig. – Budapest, 1981. – 208 old.

¹²⁸ Housley N. King Louis the Great of Hungary and the Crusades, 1342 – 1382 // The Slavonic and East European Review. – T. 62 (2). – London, 1984. – P. 194; Kristó G. Az Anjou-kor háborúi. – Budapest, 1988. – 96-97 old.

¹²⁹ Kristó G. Az Anjou-kor háborúi. – 97 old.; Sălăgean T. Romanian Society in the Early Middle Ages (9th – 14th centuries AD) // Pop I.-A., Bolovan I. History of Romania. Compedium. – New York, 2005. – P. 199.

¹³⁰ Housley N. King Louis the Great of Hungary and the Crusades. – P. 194; Lukowski J., Zawadski H. A Consise History of Medieval Hungary, 895 – 1526. – New York, 2001. – P. 30.

¹³¹ Spinei V. Moldavia in the 11th – 14th Centuries. – Bucarest, 1986. – P. 109; Engel P. The Realm of St. Stephen. – P. 167.

¹³² Сучасні литовські історики вважають Любарта литовським васалом, а його володіння – частиною Великого князівства Литовського, сперечаючись тільки, чи можна туди включати і галицькі землі (Gudavičius E. Lietuvos istorija nuo seniausią laikų iki 1569 metų. – Vilnius, 1999 – S. 126; Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду поріняльно-історичної соціології імперій / Пер. П. Білинський. – Київ, 2016. – С. 287)

¹³³ Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. – V.1 / Ed. I.Szentpétery. – Budapest, 1937. – P. 481-501.

¹³⁴ Knoll P. W. The Rise of the Polish Monarchy: Piast Poland in East Central Europe, 1320 – 1370. – Chicago, 1972. – P. 148.

- ¹³⁵ Balzer O. Genealogia Piastów. – S. 777-778.
- ¹³⁶ Solymosi L., Körmendi A. A középkori magyarállam virágzása és bukása. – 212 old.
- ¹³⁷ Knoll P. W. The Rise of the Polish Monarchy. – P. 150.
- ¹³⁸ Historiae Hungaricae Funtres Domestici / Ed. M. Florianus. – Vol. 3. – Lipsiae, 1884. – P. 160-161.
- ¹³⁹ Knoll P. W. The Rise of the Polish Monarchy. – P. 151; Kristó G. Az Anjou-kor háborúi. – 128-129 old.
- ¹⁴⁰ Knoll P. W. The Rise of the Polish Monarchy. – P. 151.
- ¹⁴¹ Грамоти XIV ст. / Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-показчики М.М.Пещак. – Київ, 1974. – С. 29-32.
- ¹⁴² Housley N. King Louis the Great of Hungary and the Crusades. – P. 194.
- ¹⁴³ Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349 – 1387. – С. 65.
- ¹⁴⁴ Kristó G. Az Anjou-kor háborúi. – 134, 269 old.
- ¹⁴⁵ Ibidem. – 134 old.; Bertényi I. Nagy Lajos király. – Budapest, 1989. – 102 old.
- ¹⁴⁶ Kristó G. Az Anjou-kor háborúi. – 136-137 old.
- ¹⁴⁷ Довнар-Запольський М. В. Из истории литовско-польской борьбы за Волынь. Договоры 1366 г. // Университетские известия. – Киев, 1896. – № 8. – С. 1-13; Грамоти XIV ст. – С. 38-39.
- ¹⁴⁸ Войтович Л. Етапи політичної історії Волині XIV – XV ст. – С. 153-168.
- ¹⁴⁹ Halecki O. Jadwiga of Anjou and the Rise of East Central Europe. New York, 1991. – P. 47.
- ¹⁵⁰ Ярослав Ісаєвич звертав увагу на українську форму імені князя “Володислав”, засвідчену його грамотою з 1377 р., написаною староукраїнською мовою (Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349 – 1387. – С. 67). Див. також: Войтович Л. Портрет князя Володислава Опольського на повний зріст. Sperka J. Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 6 lub 18 maja 1401). – Kraków, 2013. – 508 s. // Княжа доба: Історія і культура. – Вип.7. – Львів, 2013. – С. 314-319.
- ¹⁵¹ Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349 – 1387. – С. 67.
- ¹⁵² Научно-литературный сборник Русско-Галицкой Матицы. – Т. 8. – Львов, 1895. – С. 53; Pieradzka K. Władysław książę opolski 1330 – 1401. Monografia historyczna. Kraków, 1945 // Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, syng. WF II 122; Sroka S.A. Itinerarium księcia Władysława Opolczyka z lat 1372 – 1378 // Rocznik Przemyski. – Т. 28. – 1993. – S. 147-154; Id., Kariera Władysława Opolczyka na dworze węgierskim w drugiej połowie XIV wieku // Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów. – Toruń, 1997. – S. 265-274; Wyrozumski J. Polska, Węgry i sprawa Rusi halicko-włodzimierskiej. – S. 111-119; Władysław Opolski, jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci // Red. A. Pobóg-Lenartowicz. – Opole, 2001; Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV – XV століттях. – Львів, 2007. – С. 27-31, 74-93.
- ¹⁵³ Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349 – 1387. – С. 68-70.
- ¹⁵⁴ Капраль М. Привілеї міста Львова. – С. 27-36.

Леонтій Войтович.

Казимирівська легенда: подолання стереотипів.

У статті зроблено спробу подолання усталених стереотипів *Казимирівської легенди* щодо входження Галицької землі у 1340 чи 1349 р. до складу Польського королівства

і масштабного кам'яного будівництва у Львові та інших містах. Пропонується аналіз політичної ситуації після вигаснення династії Романовичів, ходу боротьби за цю спадщину і участь у ній Польщі, Мазовії, Литви та Угорщини, а також реальних успіхів і провалів політики Казимира III.

Leontiy Voitovych.

Casimir's Legend: Overcoming of the Stereotypes.

In the article an endeavour is made to overcome the established stereotypes concerning the so called Casimir's Legend, which implied the inclusion of the Ukrainian Galicia's lands into the Polish kingdom in 1340 – 1349 and the stone constructions on a grand scale in Lviv and other cities. An analysis of the political situation after the extinction of the Romanovych dynasty, the struggle for their inheritance and the participation of Poland, Mazovia, Lithuania and Hungary in it, as well as the real successes and failures of Casimir III's policy is provided.